

Модернізація держави як конституціоналізм у дії*

Юрій БАРАБАШ,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
проректор Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

26

Рецензовану монографію «Проблеми теорії конституційного права України» підготували наукові співробітники відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України під керівництвом академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. Працю присвячено вельми актуальній із погляду теорії і практики конституційного будівництва та демократичної модернізації української державності проблемі становлення та розвитку теорії конституційного права.

Формування в Україні демократичної соціально-правової держави, поступове перетворення народоладдя із формального атрибуту на реальний політико-правовий інститут і механізм, який забезпечує соціальну легітимність, неперервність і наступність реалізації державної влади, визнання місцевого самоврядування та інститутів локальної демократії зумовлюють колосальний інтерес до проблем сучасного конституційного права й конституціоналізму.

Безумовно, протягом останніх років відбувається переосмислення багатьох цінностей конституціоналізму та конституційного права: з'являються нові погляди на принципи й інститути конституційного права, відбувається їхня трансформація та оновлення; формується сучасний категоріально-понятійний апарат у сфері конституціоналістики та конституціоналізму. Оскільки у вітчизняній юридичній науці цим проблемам не завжди приділяють належну увагу, це, безумовно, негативно позначається на процесі вивчення конституціоналізму та загальних питань теорії конституційного права. Нині налічується не так багато цілісних фундаментальних праць, які

розкривали б проблеми сучасної конституційної дійсності та тенденції розвитку конституціоналізму.

Одним із наукових пошуків в означеній царині є монографія «Проблеми теорії конституційного права України», підготована науковим колективом відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України під керівництвом академіка НАН України Ю. С. Шемшученка.

Ця праця є спробою відповісти на виклики сучасної конституційної дійсності, орієнтуючись на науковців, теоретиків конституційного права й процесу, викладачів, державних та муніципальних службовців – тобто всіх тих, хто цікавиться проблемами конституційного права. Вона фокусується на ключових тенденціях розвитку демократії в Україні, серед яких – складні соціально-економічні та політичні проблеми перехідного періоду, відображаючи не тільки успіхи реформ і перетворень, а й їхні суперечності, незавершеність, невизначеність багатьох процесів і рішень.

Предмет дослідження охоплює актуальні теоретичні та практичні проблеми галузі конституційного права (включаючи аналіз його системи, джерел, норм, функцій, методологічного та категоріального апарату); історію конституціоналізму, теорію конституції, засади конституційного ладу, інституціоналізацію статусу особистості, організацію і функціонування публічної влади (зокрема, установчої та окремих органів законодавчої, виконавчої і судової влади); вагомий аспекти теорії місцевого самоврядування, правової реформи, конституційно-правової відповідальності, державно-

го суверенітету й національної безпеки; основоположні засади взаємодії і взаємозв'язку конституційного права з суміжними галузевими юридичними науками тощо.

Застосування комплексного підходу надало авторам можливість дійти системних висновків щодо результатів дослідження та обґрунтування нових положень, які мають важливе значення для конституційно-правової науки і практичної діяльності.

Монографія «Проблеми теорії конституційного права України» становить значний інтерес для осіб, котрі досліджують, викладають та цікавляться проблемами сучасного конституційного права нашої держави, адже вона розкриває питання, що стосуються поняття, предмету, системи конституційного права України як галузі права. Автори приділяють значну увагу аналізу конституційно-правових норм, їхнім особливостям та класифікації. Вони також фокусують увагу на основних рисах конституційно-правових інститутів, надають суб'єктно-об'єктну характеристику конституційно-правовим відносинам, висвітлюють питання, що стосуються джерел конституційного права як галузі права.

Ця праця дає змогу ознайомитися з актуальними питаннями конституційного права як науки та навчальної дисципліни. Автори зосереджують увагу на предметі, завданнях, функціях та методології науки конституційного права. Рецензований рукопис заповнює чимало методологічних прогалин, що є у вітчизняних наукових та навчальних виданнях із конституційного права України. Нині методологія належить до найактуальніших та надзвичайно

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА УКРАЇНИ

* Рецензія на кн.:
Проблеми теорії
конституційного
права України /
За заг. редакцією
Ю. С. Шемшученка. – К.:
Парламентське
вид-во, 2013. –
616 с.

Історичний рекорд у світовій науці

Рівно 52 роки тому **Борис Патон** став президентом Академії наук УРСР (нині Національна академія наук України). Дата не кругла, але день цей аж ніяк не ординарний для історії науки.

У минулому найдовше президентом такої установи був уроженець України **Кирило Розумовський**. Згідно з указом 26 травня 1746 року 18-річний граф очолив Імператорську академію наук і мистецтв у Санкт-Петербурзі. Вчені закладу займалися математикою, географією, іншими природничими науками, дослідженням природних багатств тощо, але перше, що зробив юний очільник, – навів лад і встановив дисципліну, бо деякі диспути іноді завершувалися бійками. А Михайло Ломоносов мав тоді в академії вельми скромну посаду ад'юнкта. Кирило Григорович активно підтримував

геніального вченого, клопотався для нього за премії, забезпечив необхідні умови для проведення хімічних дослідів у лабораторії закладу. Офіційно на посаді президента академії Кирило Григорович залишався до 16 квітня 1798 року. Тобто очолював її без 35 днів 52 роки.

Хто б міг подумати, що цей своєрідний рекорд колись буде побито?! Але саме нині неймовірне стало реальним: 95-річний Борис Патон перевершив те унікальне досягнення. Причому кожна нова каденція президента академії – не призначення, а результат волевиявлення (вільного і таємного голосування) представників наукової спільноти. Неперевершений організатор науки, Борис Євгенович і в роки незалежності України зробив унікальний внесок у збереження вітчизняної науки. «Якби академію очолював хтось інший – не такий авторитетний, не з такими чіткими моральними принципами, її напевно спіткала б доля Чорноморського морського пароплавства», – написав недавно в одному з наукових видань відомий фахівець, доктор фізико-математичних наук Максим Стріха.

Водночас Борис Патон понад двадцять років незмінно очолює створену за його ініціативою Міжнародну асоціацію академії наук.

О. М.

27

складних аспектів юридичної науки. Її вивчення має безпосередній зв'язок із різними сторонами навчального процесу в закладах юридичної освіти, правовими дослідженнями вчених, правотворчістю та правореалізацією. Автори усвідомлюють, що рівень ефективності розв'язання вказаної проблеми напряму пов'язаний із продуктивністю навчальної, наукової та прикладної діяльності юристів. Адже методологічна культура спеціаліста юридичного профілю є свідченням його світоглядної зрілості, соціологічної грамотності, ідейної упевненості, правової інформованості та професійної майстерності.

У монографії досліджено генезис науково-практичної парадигми конституціоналізму, принципи і зміст сучасного конституціоналізму в нашій державі, а також представлено теорію Конституції України. Авторський колектив установив безпосередній зв'язок між принципами сучасного конституціоналізму в Україні та його змістом, що визначається на основі сукупності взаємопов'язаних елементів: Конституції, конституційного законодавства, конституційних правовідносин, конституційної правосвідомості та конституційного правопорядку. Основний Закон України є ядром сучасного українського конституціоналізму, адже його науково-практична парадигма спирається на багатофункціональність Конституції.

Вагоме місце в роботі посідає проблематика, присвячена кон-

ституційно-правовим основам організації та здійснення публічної влади в Україні. Так усебічно досліджуються питання безпосереднього народовладдя в нашій державі, зокрема, проведення виборів та референдумів. Задля комплексного усвідомлення досліджуваного інституту, цілком справедливо розглядаються поняття, проводиться класифікація, розкриваються основні види, аналізуються принципи організації та діяльності органів державної влади. Висвітлення цих загальних теоретико-методологічних питань дає читачеві змогу комплексно усвідомити феномен органів державної влади як цілісної системної категорії.

Окрему увагу в дослідженні приділено конституційно-правовій відповідальності, як самостійному виду відповідальності, та особливостям її юридичної природи. Проаналізовано різноманітні концепції визначення поняття та змісту такої відповідальності, а також детерміновано її ознаки. Доводиться, що специфічними рисами конституційно-правової відповідальності є її підстава, тобто вчинення винним суб'єктом конституційного делікту, суб'єктний склад та наявність визначених санкцій.

Слід підкреслити, що в цій монографії органічно поєднуються теорія, закон і практика. Зокрема, вивчення актуальних проблем теорії конституційного права має величезне значення:

у правотворчій роботі – як теоретичний матеріал для удосконалення механізму реалізації Конституції України, модернізації конституційно-правової моделі організації та діяльності публічної влади в нашій державі;

у правозастосовній діяльності – для поліпшення роботи органів і посадових осіб, котрі виконують функції публічної влади в Україні, а також удосконалення форм та методів реалізації їхніх повноважень;

у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теорії конституційного права та процесу;

у навчальному процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників із конституційного і муніципального права України та зарубіжних країн; у викладанні відповідних навчальних дисциплін і спецкурсів; для науково-дослідної роботи студентів;

у правовиховній роботі – для проведення виховної роботи серед населення, підвищення загального рівня його правової культури, ознайомлення із завданнями та принципами сучасного конституційного права, проблемами реалізації Конституції України, організацією і діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування у нашій державі.

На підставі цього можна зробити висновок, що монографія «Проблеми теорії конституційного права України» підготована на високому науковому рівні та є вагомим внеском у розвиток теорії сучасного конституційного права України.